

dr hab. Dorota Groffik, prof. AWF
Katedra Wychowania Fizycznego
i Adaptowanej Aktywności Fizycznej
Akademia Wychowania Fizycznego im. J. Kukuczki
w Katowicach

Katowice, 26.09.2023 rok

Recenzja

rozprawy doktorskiej pt.: "**Skuteczność i ocena procesu intelektualizacji w wychowaniu fizycznym na tle wybranych uwarunkowań**"

Autor: mgr Piotr Dobosz

Promotor: dr hab. Adam Jurczak, prof. AWF Kraków

Oryginalność, znaczenie naukowe i aplikacyjne podejmowanego tematu

Intelektualizacja procesu edukacji fizycznej jest ważnym elementem powszechnego kształcenia i wychowania. Przygotowanie młodego człowieka do uczestnictwa w całościowej aktywności fizycznej dla zdrowia i podtrzymania sprawności fizycznej wymaga edukacji wszechstronnej nie tylko w obrębie umiejętności sportowo-rekreacyjnych i przygotowania motorycznego ale i przekazywania wiedzy w kontekście uzasadniania podejmowanych działań w zakresie kultury fizycznej. Proces intelektualizacji niestety zaniewany w przestrzeni szkolnego wychowania fizycznego jest niezbędny w kształtowaniu systemu pozytywnych postaw wobec kultury fizycznej z edukacją permanentną i autoedukacją na czele. Podjęty zatem temat Dysertacji jest niezmiernie ważny w doskonaleniu procesu kształcenia i wychowania, porusza bowiem problem skuteczności realizacji intelektualizacji na lekcji wychowania fizycznego (WF), która obecna w dokumentach programowych, pomijana jest często podczas realizacji podstawowych celów operacyjnych lekcji WF. Przekazywanie wiedzy na lekcji WF jest od dawna traktowane jako problematyczne i trudne. Wynika to ze specyfiki zajęć praktycznych i „pewnej izolacji społecznej” wychowania fizycznego na tle innych przedmiotów typowo teoretycznych. Rozpoznanie zatem efektów i uwarunkowań intelektualizacji w edukacji fizycznej jest niezmiernie ważnym elementem doskonalenia wychowania fizycznego, szczególnie dzisiaj w stechnicyzowanym życiu i dobie zachowań sedentarnych, kiedy to aktywność fizyczna zaczyna być w końcu traktowana jako nieodzowny element zdrowego stylu życia. Rola zatem nauczyciela i realizacja treści w zakresie wychowania fizycznego z intelektualizacją na równi z innymi celami operacyjnymi jest niezbędna i powinna być akcentowana w środowisku szkolnej edukacji. Rozpoznanie braków w tym zakresie i wskazanie kierunków działania, w tym także w interakcji nauczyciela i

uczniów, jak również analizy dokumentów programowych, w których intelektualizacja wychowania fizycznego wybrzmiewa w sensie ewolucyjnym zasługuje na uwagę. Problem wskazany w Dysertacji jest aktualny i konieczny w analizach w kontekście wychowania do całościowej aktywności fizycznej.

Struktura pracy

Dysertacja zawarta jest na 272 stronach wydruku komputerowego. Całość została podzielona na cztery rozdziały. Pierwszy rozdział to podstawy teoretyczne pracy wprowadzające do problemu badawczego Dysertacji. Drugi rozdział to założenia metodologiczne badań własnych. Kolejny to analiza wyników badań z sześcioma podrozdziałami. W ostatnim zawarto dyskusję i wnioski. Pracę uzupełnia bibliografia z 216 pozycjami i wykazem 11 dokumentów programowych oraz aktów prawnych. Końcowa część pracy to aneks obejmujący 63 strony z wykazem tabel z wynikami badań jak i wykazem narzędzi badawczych. Ostatnie strony to streszczenie pracy w języku polskim i angielskim. Układ dysertacji spełnia wymogi stawiane pracom naukowym na stopień doktora.

Ocena merytoryczna pracy

W pierwszym rozdziale pracy zawierającym aż 11 podrozdziałów Autor dokonał rzetelnego przeglądu literatury w zakresie interesującego go problemu. Teoretyczne podwaliny edukacji fizycznej w nawiązaniu do celów kultury fizycznej, znaczenia i genezy intelektualizacji, poprzez ewolucję programów kształcenia z rolą nauczyciela w interakcji z uczniem ugruntował przeglądem badań naukowych, wskazując na znaczenie przekazywania i zdobywania wiedzy w procesie kształcenia i wychowania.

Wiedza praktyczna zdobywana przez doświadczenie, wykonywanie zadań ruchowych jest trwalsza od wiedzy przekazanej werbalnie. Umiejętność jednak łączenia teorii z praktyką, szczególnie w lekcji WF przysparza większości nauczycielom problem. O ile wiedza przekazywana werbalnie podczas momentów bezruchu na lekcji WF jest dość często obserwowana o tyle wiedza zdobyta w działaniu niestety nie.

Na stronie 16 pracy Autor odnosi się do proponowanych przez niektórych teoretyków zadań domowych. W tym miejscu zachęcając Autora do dyskusji podczas obrony stawiam pytanie, mianowicie: jakie jest Pana zdanie dotyczące zadań domowych w ramach lekcji WF? Czy powinny one być rozpowszechniane? Czy zna Pan przykłady stosowania zadań domowych w zakresie przedmiotu wychowanie fizyczne? Na kolejnych stronach czytamy o podręcznikach do wychowania fizycznego, o ciekawych propozycjach z innych krajów i nawiązaniu do naszych rodzimych przykładów ich wdrażania. Jak Pan myśli czy podręczniki z WF przyjęłyby

się w dzisiejszej szkole? Czy jest szansa na zwiększenie możliwości przekazywania i zdobywania wiedzy za pomocą innych środków dydaktycznych?

W podrozdziale 1.10 dotyczącym przeglądu badań w zakresie aktywności fizycznej (AF) młodzieży szkolnej odczytujemy różne rekomendacje AF sięgając również ubiegłego wieku. Zalecenia AF zmieniają się w zależności od rozwoju techniki i zachowań społeczeństw (np. sedentarnych). Jakie są obecnie najbardziej aktualne zalecenia AF dzieci i młodzieży w zakresie objętości i intensywności wysiłku? Jaką wiedzę powinien przekazać nauczyciel WF uczniom w tym zakresie na różnych etapach edukacji? Przytoczone w tym samym podrozdziale szczegółowe wyniki realizacji zaleceń AF przez młodzież dotyczą roku 2004. Jak zarysowuje się sytuacja dzisiaj, po prawie 20 latach? Jaki odsetek młodzieży realizuje rekomendowaną AF? Brakuje tu przeglądu najnowszych doniesień w tym zakresie, co może dać odpowiedź na ile nasza edukacja jest skuteczna w zachęcaniu uczniów do udziału w aktywności fizycznej nie tylko podczas lekcji WF.

Interesujący kolejny podrozdział zatytułowany „Edukacyjne intencje nauczycieli wychowania fizycznego a proces intelektualizacji lekcji – przegląd badań”, w którym dokonano analizy ale tylko jednego badania autorstwa prof. Frołowicza z 2002 roku. Dopisek „...przegląd badań” w tytule podrozdziału sugeruje szersze spojrzenie na problem intencji nauczycieli WF w zakresie intelektualizacji. Finalnie Autor jednak zdecydował o szczegółowej analizie jednego dzieła, notabene wyjątkowego i ujawniającego rozdźwięk pomiędzy deklaracjami nauczycieli a ich działaniem w zakresie edukacji w wychowaniu fizycznym. Kontekst tego podrozdziału jest zrozumiały, przypomina jak ważne są badania rodzime w kwestii oceny procesu kształcenia i wychowania w polskiej szkole, jak również nawiązuje do części przedstawionych badań w pracy doktorskiej. Pomimo tego dojrzałego spojrzenia na problem badań jakościowych ujętych w metodzie ukrytej obserwacji uczestniczącej zabrakło szerszego spojrzenia na tego typu badania w zestawieniu z literaturą światową. Wiele krajów zwraca szczególną uwagę na proces edukacji, dokonując systematycznej oceny interakcji nauczyciel-uczeń. Warto przytaczać efekty podobnych eksperymentów pedagogicznych aby pokazać, że świat dokonuje zmian w edukacji i że my też powinniśmy powrócić do działań doskonalących proces kształcenia i wychowania w naszej rodzimej szkole. Dotyczy to również wychowania fizycznego, przedmiotu w którym bardzo trudno łączyć teorię z praktyką i przekonać społeczeństwo, że jakość lekcji WF jest jednym z elementów przyszłego zdrowego społeczeństwa.

Drugi rozdział „Metodologia badań” szczegółowo został przygotowany przez Doktoranta. Począwszy od definicji czterech rodzajów wiedzy, poprzez cel badań w zakresie osiągania celów z wiedzy „posiadanej”, „doświadczonej”, „zapamiętanej” i „programowej”. W dalszej części postawiono 16 pytań badawczych podzielonych na dwa zbiory, ze względu na analizę zmiennych (7 pytań) oraz zależności występujące pomiędzy zmiennymi (9 pytań), które opowiadają celom badawczym pracy. Kolejny fragment określający rodzaje zmiennych (zależne, niezależne, pośredniczące) ze względu na wielowątkowość ujęcia problemu badawczego przedstawiono rzetelnie z wyliczeniem każdej zmiennej w kontekście przyjętych uwarunkowań i skuteczności przekazu wiedzy.

W materiale i organizacji badań przybliżono przebieg sześciu rodzajów badań. Na uwagę zasługuje badanie powtórzone - test wiedzy posiadanej w I klasach szkół licealnych, który został powtórzony po 3 latach w klasie III u tej samej młodzieży. Tego typu badania zasługują na szczególną uwagę. Ewaluacja procesu kształcenia jest niezbędnym ogniwem modelu prakseologicznego i jest punktem wyjścia do zmian w dzisiejszej edukacji. Kolejny etap to pomiar aktywności fizycznej uczniów klas III liceum. Nie ukrywam, że żałuję, że nie podjęto analizy AF w klasie I i nie porównano - tak jak to miało miejsce w analizie wiedzy posiadanej – z wynikami uzyskanymi po trzech latach. Z drugiej strony rozumiem ogrom badań przeprowadzanych w warunkach naturalnych, w których bardzo często trudno jest utrzymać liczbę badanych na wstępie z liczbą uzyskanych wyników po okresie trzech lat, czy jak to miało miejsce w kolejnym etapie badania. Badanie bowiem wiedzy zapamiętanej, do którego zakwalifikowano 1152 uczniów, a przeanalizowano tylko 569 ankiet, potwierdza problemy przeprowadzania szeroko zakrojonych badań w warunkach środowiska szkolnego. Poza tym kolejny etap badań, niezwykle ciekawy i wymagający szczegółowej analizy to obserwacja 45 lekcji, której celem był pomiar wiedzy doświadczonej na podstawie m.in. czynności nauczycielskich i uczniowskich. Niezwykle ciekawy eksperyment potwierdzający złożoność procesu kształcenia i wychowania w lekcji WF. Ostatni etap dociekań naukowych to analiza dokumentów programowych z analizą poszczególnych podstaw programowych, w których w ujęciu historycznym przeanalizowano tekst pod kątem wiedzy programowej.

W dalszej części Autor opisał szczegółowo metody i techniki badawcze wykorzystane w pracy. Dokładnie wyjaśnił etapy badania i sposób wykorzystania metody badawczej zaznaczając autorskie zmiany dokonane dla celów badania własnego. Doktorant dobrał i opisał odpowiednie metody analiz statystycznych.

Rozdział trzeci to analiza wyników badań, w której na początku dokonano oceny wiedzy posiadanej m.in. analizując znaczenie aktywności ruchowej/fizycznej (w tabeli 3.1.1 zapisano „...aktywność ruchowa”, a w rycinie 3.1.1 „...aktywność fizyczna”). W związku z tym mam pytanie do Doktoranta czy jest różnica w definiowaniu aktywności ruchowej i fizycznej? Czy pojęcia te używa się zamiennie jako synonimy?

Analiza wyników dotycząca wiedzy posiadanej w zakresie edukacji treningu zdrowotnego udowadnia, że niestety nie przygotowujemy uczniów do podejmowania całozyciowej AF dla zdrowia. Jeden z najgorszych wyników uzyskanych w Pracy dotyczy m.in. wskazania wysiłku wyrażonego wartością tętna w liczbie uderzeń na minutę i jest to czynność (pomiar tętna), którą łatwo nauczyć i kontrolować podczas wielu aktywności na lekcji. Fakt ten podkreśla, że Dysertacja jest ważna i pokazuje jak bardzo edukacja w zakresie wychowania fizycznego w polskiej szkole odbiega od realizacji postawionych celów, w tym intelektualizacji w zakresie edukacji zdrowotnej. Ocena efektywności pracy edukacyjnej nauczycieli WF w postaci pokazania poziomu i zakresu wiedzy uczniów jest istotna. Skoro największe braki wykazano w treściach wiedzy związanej ze znaczeniem AF i mechanizmami jej wpływu na człowieka to jak mamy przygotowywać do całozyciowej AF uczniów? Uczniów, którzy nie rozumieją mechanizmów wpływu ruchu na działanie organizmu pod kątem zdrowia i sprawności fizycznej. Kolejne wnioski dotyczące pozyskiwania wiedzy przez uczniów z wychowania fizycznego wskazują na to, że młodzi dowiadują się najwięcej z lekcji WF. Mimo, że powszechnie wiadomo, że dzisiejsze źródło informacji to Internet, to nadal wiedza przekazana przez nauczyciela WF jest najbardziej postrzegana przez uczniów, co tym bardziej pozwala stwierdzić, że rola nauczyciela w przygotowaniu do podejmowania całozyciowej AF jest ogromna. Natomiast podczas obserwacji lekcji WF w zakresie interakcji nauczyciel-uczeń odnotowano, że przekaz informacji to średnio 26 sekund w lekcji i to najczęściej w pierwszych jej minutach realizacji. Dalsza część lekcji jak opisuje Autor pracy to część „pusta” bez wsparcia intelektualnego.

Przeprowadzona analiza wyników badań jest dojrzała, kolejne omawiane etapy dopełniają się, a fakty wskazują na ogrom pracy w zakresie doskonalenia procesu edukacji w wychowaniu fizycznym. Dodatkowa końcowa analiza dokumentów, w tym podstaw programowych w zakresie proponowanych treści intelektualnych jest cenną ekspertyzą w zakresie mocnych i słabych stron poszczególnym dokumentów ujętych w rysie historycznym.

Dyskusja dopełnia szeroko przedstawioną analizę rezultatów badań, w których wielowątkowość wskazuje na ogrom pracy tak w zakresie przeprowadzenia badań jak i dokonania szczegółowych interpretacji wyników. Etapowość dyskusji zbieżna jest z

kolejnością analizowanych wyników badań. Autor zestawia rezultaty swojej Dysertacji z wynikami innych autorów zajmujących się tą samą lub zbliżoną tematyką dociekań naukowych.

Dyskusja ujawnia ciekawe fakty, mianowicie m.in. porównanie wyników badań aktualnych z wynikami sprzed 22 lat (Górna, 2001) wskazuje na niski poziom wiedzy posiadanej obecnie i wcześniej. Nic nie zmieniło się od 22 lat... Smutny wniosek ale jakże ważny. A przecież nowe technologie, wskazywane rekomendacje AF, popularyzacja wiedzy w zakresie znaczenia AF dla zdrowia w mediach i nie tylko... to wszystko wydaje się może sprzyjać intelektualizacji w zakresie kultury fizycznej. Jednak wyniki temu zaprzeczają. Ciekawe wnioski dotyczące powiązania wiedzy zapamiętanej i praktycznej z AF o intensywności MVPA daje kolejne dowody na łączenie praktyki z teorią. Jak zatem wyniki te wdrożyć do praktyki działania w zakresie wychowania fizycznego aby kolejne badania za 10-20 lat dostarczyły zadawalających efektów pracy nauczycieli WF i nie tylko w obszarze intelektualizacji?

Jak w każdej pracy w tej również warto zwrócić uwagę na pewne braki, które w przyszłej pracy naukowej lub ewentualnej publikacji, szczególnie w czasopiśmie międzynarodowych należy uwzględnić. Mam tu na myśli brak przeglądu literatury zagranicznej. Badania prowadzone w innych krajach mogłyby rozwinąć nieco kolejne wątki analizowane w dyskusji czy wzmocnić badania rodzime wynikami podobnych badań prowadzonych w świecie. Wiele krajów zajmuje się doskonaleniem procesu kształcenia w zakresie przedmiotów szkolnych, w tym wychowania fizycznego. Przegląd międzynarodowych artykułów pozwala na szersze spojrzenie w kontekście badanego problemu, do czego zachęcam w kolejnych etapach ewentualnego rozwoju naukowego.

Analizując wyniki wiedzy zapamiętanej na podstawie kwestionariusza ankiety zastanawia mnie fakt dlaczego nie ujęto w pytaniu nr 2 o sprawności fizycznej koordynacji jako zdolności motorycznej? Jest ona obecnie w teorii i praktyce sportowej uznana za ważny element rozwijający CUN i posiada wiele składowych wpływających m.in. na jakość życia. Poza tym bardzo często jest akcentowana w lekcji WF, jest składową większością umiejętności ruchowych kształtowanych podczas edukacji szkolnej.

Analiza materiału potwierdziła dawno zauważalne wnioski, które dotyczą głównie przekazu informacji związanych z nauką lub doskonaleniem umiejętności sportowo-rekreacyjnych, głównie gier zespołowych i zabaw ruchowych, które dominują w treściach realizowanych w szkole na lekcji WF. Jak uważa Doktorant czy program kształcenia nauczycieli WF nie przyzwyczajają właśnie do takiego działania w zakresie wychowania fizycznego? Czy przedstawione wyniki analiz nie powinny skłonić uczelnie do zmiany

programów przygotowujących studentów do bycia nauczycielem WF? Treści z zakresu nauki umiejętności jak i przepisy gier są podstawą kształcenia w wielu uczelniach. Być może wnioski aplikacyjne powinny być również skierowane do władz uczelni zajmujących się przygotowaniem kadr kształcenia młodych w zakresie uczestnictwa w kulturze fizycznej.

Końcowa część pracy to 14 wniosków rozbudowanych, niektóre zawierają dodatkowe podpunkty. Liczba ta wynika z wielowątkowości pracy. Gdyby jednak wnioski były zbieżne z postawionymi pytaniami badawczymi i ujęte w podobnej kolejności ułatwiłoby to wnioskowanie Czytelnikowi. Na uwagę zasługują wnioski aplikacyjne – postulaty dla nauczycieli, czasami sformułowane ogólnie a czasami szczegółowo. I tak np. wniosek nr 1 ogólnie wskazujący na to, że nauczyciele WF „...powinni wpływać na młodzież, aby miała szansę rozwijać i wzmacniać w sobie motywację...” do podejmowania AF. Wszyscy o tym wiedzą. Pytanie natomiast do Doktoranta co mają konkretnie zrobić nauczyciele WF w tym zakresie aby cel ten osiągnąć? Brakuje konkretnych wskazań w zakresie motywowania ucznia, szczególnie w wieku dorastania, do uczestnictwa w lekcji WF jak i AF pozalekcyjnej.

Ocena formalnej strony rozprawy

Strona formalna pracy została przygotowana rzetelnie. Praca została napisana poprawną polszczyzną. Występują nieliczne błędy literowe. W wielu miejscach Dysertacji Autor przedstawia najpierw rycinę lub tabelę a pod nią tekst wyjaśniający. Dla analizy tak wielu zmiennych lepiej jest stosować układ odwrotny, mianowicie najpierw tekst opisujący a pod nim rycina/tabela.

Odnotowano także pewne braki w zapisie piśmiennictwa. W spisie bibliografii brakuje niektórych pozycji, m.in. źródła autorstwa: Bartosiewicz (1989) – str. 37 dysertacji; Garganta z roku 2006 i Duda z 2008 oraz Williams i wsp. z 2004 – wszystkie trzy pozycje ze str. 42 pracy doktorskiej czy Bokuvka (1988) – str. 43. Wskazane drobne potknięcia nie umniejszają wartości Dysertacji.

Uwagi końcowe i wniosek

Całość rozprawy należy ocenić pozytywnie. Przedstawiony w pracy problem badawczy jest interesujący i ważny ze względu na konieczność doskonalenia procesu kształcenia w zakresie wychowania fizycznego. Intelktualizacja jest jednym z podstawowych elementów przygotowania młodych do podejmowania świadomej AF przez całe życie. Wielowątkowość przeprowadzonych analiz tak w zakresie badań ilościowych i jakościowych (mimo przeprowadzenia badań w warunkach naturalnych związanych z trudnościami m.in. wynikającymi z realiów życia szkoły) z jasnym i zrozumiałym ich omówieniem i dojrzałą

dyskusją jest mocną stroną pracy. Powiązanie natomiast analiz źródłowych w zakresie aspektów ewolucyjnych, historycznych intelektualizacji z analizą badań własnych, jest ciekawym rozwiązaniem poszukiwania odpowiedzi na pytanie - na ile edukacja w polskiej szkole realizuje doraźne i perspektywne cele edukacji fizycznej.

W związku z powyższym wnoszę do Wysokiej Rady Naukowej Akademii Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie o dopuszczenie Pana mgra Piotra Dobosza do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in blue ink, reading "Dorota Guffk". The signature is written in a cursive, flowing style.